بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد الله وحده والصلاه والسلام على من لانبي بعده .

اول فصل دتجويد مبادي

تجويد په لغت کې تحسين يا ښايسته کولوته وايي . او په اصطلاح کې هر حرف دخپل مخرج څخه سره دټولو صفاتو اداء کول بغير دځه تکلف نه په ډير اساني سره .

دتجويد تعريف :- دا هغه علم دي چي په دي کي دمخارجواو صفاتو څخه بحث کيږي .

دعلم تجويد موضوع : ددي علم موضوع حروف هجا دي دالف نه تريا پوري .

دتجويد دعلم غرض :- دتجويد دعلم غرض يا مقصد دقران کريم صحيح تلاوت کول دي .

دتجويد دعلم فايده - ددې علم فايده ددواړو جهانوکاميابي اودالله تعالى رضا ده .

دتجويد دعلم فضيلت :- دادټولو علوموڅخه افضل او اشرف دي ځکه ددي تعلق دټولو شيانو څخه بهتر ځيز سره دي چي هغه دالله تعالى کلام دي .

دتجويد دعلم حکم :- په قران کريم او حديث نبوي او اجماع امت باندې ثابت دي چي په تجويد سره قران کريم تلاوت کول واجب او ضروري دي او په دې کي هيڅ اختلاف نشته . لکه څرنګه چي الله تعالى په سورت مزمل کي ارشاد فرمايي (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا)

ترجمه : قران مجيد ښه ورو ورو او په اطمنان سره لوله .نوپدغه صورت کې کولاي شي چي دتجويد مراعت پکې وکړي .تفسير بيضاوي ددې ايت داسي ترجمه کوي : (وَجَوِدْاَلقُرْآنَ تَجْوِيْدَا)

يعني قران په تجويد سره لوله دعلي (رض) څخه ددې ايت ترجمه داسې منقول ده (الترتيل هو تجويد الحروف ومعرفة الوقوف) .

ترجمه : ترتيل دي ته وايي په تجويد سره دحروفواداء کول او دوقفونو پيژندل او همدارنګه په حديث شريف کې هم ارشاد دي (ان الله يحب ان يقراء القران کما انــــــزل) ترجمه : بيشکه الله (ج) ته داخوښه ده يا الله (ج) خوښوي چي قران کريم داسي ولوستلي شي لکه څنګه چي نازل شوي دي .

او دابنکاره خبره ده چي قران کريم په تجويد سره نازل شوي دي فقهاء امت مسلمه هم دالله (ج) او دهغه درسول (ص) دحکم په بنا باندې دعلم تجويد حاصلول دهغي په موافق قران کريم لوستل ضروري ګرځولي .

علامه جزري رحمه الله عليه په خپل مشهوره رساله مقدمة الجزريه کي فرمايلي دي (والاخذ با لتجويد حتم ولازم من لم يجود القران آثم) ترجمه : په تجويد سره قران لوستل حتمي او لازمي دي او څوک چي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تجويد سره قران نه لولي هغه گناهكار دي (لانه به الاله انــــــــزلا-- وهكذامنه الينا وصلا) يعني قران په تجويد سره لوستل ځكه ضروري دي چي الله تعالى قران كريم په تجويد سره نازل كړي دي او همدارنگه دا قران دالله تعالى نه مونږه پوري په تجويد سره رارسيدلي دي .

علامه شيخ محمد مكي نصر په خپل كتاب نهايت القول المفيد كي فرمايي (فقد اجتمعت المے معصومه من الخطاء علي وجوب التجويد من زمن النبي (ص) الي زماننا ولم يختلف فيه عن احد منهم وهذا اقوى الحجج).

ترجمه : بيشكه ټول امت مسلمه پدې باندې اتفاق كړي دي چه تجويد واجب دي دنبي كريم (ص) دزماني نه زمونږتر زماني پورې او پدې كي هيڅاهم اختلاف نه دي كړي او دا دټولو ښخه مضبوط او قوي دليل دي يعني پدي كي اختلاف نه كول دټولو ښخه قوي دليل دى .

((دترتيل اجزاء))

دتـــــــــرتيل عمده اوغټ اجزاء دوه دي :((تجويدالحروف)) ((معرفه الوقوف))

لكه څرنگه چي لږ مخكي دحضرت علي (رض) په تفسير كي تېر شو او دترتيل تفصيلي اجزاء آتوته رسيږي .

ځكه چي تجويد الحروف هم په دوه قسمه دي (مخارج الحروف) او (صفات الحروف)

بياصفات الحروف هم په دوه قسمه دي اول ((صفات لازمه)) دوهم ((صفات عارضه)) او معرفه الوقوف هم په دوه قسمه دي اول ((محل وقف)) دوهم ((كيفيت وقف))

شكل

دوهم فصل دتجويد اول جزء

مخارج الحروف :- مخرج په لغت كي دوتلو ځاي ته ويل كيږي او په اصطلاح كي دكوموځايونو ښخه چي حروف اداء كيږي هغي ته مخارج ويل كيږي بناء په قول مشهورباندي دحروفو مخارج ټول (١٧) اووه لس دي او دامخارج په دوه قسمه دي ١.مخرج محقق ٢. مخرج مقدر .

مخرج محقق هغي ته وايي چي دحلق يا لسان يا دشونډو داجزاوو ښخه يو معين جزء وي .

او مخرج مقدر هغي ته و ايي چي دحلق ،لسان او شونډو داجزاوو ښخه نه وي اوكه وي نو جز معين به نه وي اودا دوه مخرجه دي اول (جوف دهن) دوهم (خيشوم) او مخارج محقق پنځه لس (١٥) دي دحلق دمخارجو ښخه به شروع وكړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلق په دري برخوويشل شوي دي : اول (اقصى الحلق يعني کښته برخه دحلق) دوهم (منځني يا وسط دحلق) دريم (ادنى يعني لوړه برخه دحلق هغه برخه چې خولې ته نيږدې ده) .

اول مخرج اقصي الحلق : ددې څخه دوه حروف اداء کيږي لکه (ء ،ها) .

دوهم مخرج وسط الحلق : ددې نه هم دوه حروف اداء کيږي لکه (ع ، حا) .

دريم مخرج ادني الحلق : ددی نه هم دوه حروف اداء کيږي لکه (غ ، خا) . او دې شپږو حروفوته حروف حلقي وايي چې مجموعه يې په لاندې شعر کې ذکر شوې ده :

حــــــــروف حـــــلقي شش بود اي باوفا

هـــــــمزه ها وعـــــين وحا غــــــين وخا

اوس دلسان مخرجوته راځو چې په لسان کې لس (۱۰) مخارج دي .

څلورم مخرج: اقصاي لسان يعني دژبې بيخ چې دمقابل تالو سره ولګيږي ددې نه (ق) اداء کيږ ي

پنځم مخرج : داهم اقصاي لسان دي خود (ق) دمخرج نه لږ لاندې خولې طرف ته ددې نه (ک) اداء کيږي . دې دواړو حروفوته (ق،ک) حروف لهاتيه يا لهويه وايي، لهات هغه ژبکی ته وايي کوم چې په حلق پورې زوړنده وي نو ددې دواړو حرفونو تعلق لهات سره دي ځکه ورته لهاتيه وائي .

شپږم مخرج : دژبې مينځ چې دمقابل تالوسره پيوست شي ددې نه درې حروف اداء کيږي لکه (ج،ش، ی) . ي غير مده يعني ياي لين او ياي متحرک اداء کيږي او دې درې واړه حروفو ته حروف شجريه وايي . شجر ددواړوژامو ترمينځ چې کومه خاليګاه ده هغې ته وايي .

مخکې ددې نه چې اووم مخرج ذکر کړو بايد دغاښونو نومونه وپيژنو ځکه چې راتلونکې مخارج دغاښونو سره تعلق لري .

په عام طور سره دانسان دوه ديرش ۳۲ غاښونه وي مخکني څلور غاښونوته (دوه پورته دوه کښته) ثنايا وايي پورتني دووته يې ثناياي عليا وايي او لاندني دووته يې ثناياي سفلی وايي .

ددې په څنګ کې څلورغاښونه نوردي چې هغې ته رباعيات وايي .

درباعياتو په څنګ کې څلور نور غاښونوته انياب وايي او کواسر هم ورته وايي دانيابو په څنګ کې دوه پورته دوه لاندې څلور غاښونوته ضواحک وايي . دضواحکو په څنګ کې دوولس (۱۲) چې شپږ پورته او شپږ لاندې دي ديته طواحن وايي صرف همدغه طواحن (۱۲) دي نورټول څلورڅلوردي او دطواحن په څنګ کې څلورآخرني غاښونه دي چې هغې ته نواجذ وايي دغه درې قسمه آخرني غاښونه (ضواحک ، طواحن ، نواجذ چې مجموعه يې (۲۰) غاښونه کيږي ديته اضراس وايي .

لاندې دغاښونو خلاصه ذکر کيږي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثنايا .... څلور (٤)

رباعيات .... څلور........(٤)

انياب .... څلور........(٤)

ضواحک .... څلور........(٤)

طواحن ....دوولس........(١٢)   اضراس

نواجذ .... څلور........(٤)

اووم مخرج :- کله چي اقصي حافه لسان داضراس عليا دبيخونو سره ولګيږي ددي نه (ض) اداء کيږي دښي طرف څخه وي او که دچپ طرف څخه وي ، خودچپ نه اسانه اداء کيږي نسبت ښي طرف ته ، ددواړو طرفونه په يو ځل هم اداء کيږي خوداډير مشکل کاردي اودي حرف ته حافيه وايي .حافه دژبې اړخ ته وايي .

اتم مخرج :- ادني حافه مع طرف اللسان کله چي دثنايا ربعيات انياب او ضواحک بيخونوسره ولګيږي ددي نه (ل) اداء کيږي ښي طرف نه وي که چپ طرف نه وي خودادښي طرف نه اسانه اداء کيږي او ددواړوطرفو نه په يو ځل هم اداء کيږي .

(تنبيه) د(ض) مخرج دحافي هغه برخه ده چي دحلق طرف ته نږدي ده او دي ته اقصي حافه وايي .د(ل) مخرج دحافي دهغي برخي نه اداء کيږي کوم چي دخولي طرف ته ده او ديته ادني حافه وايي او همدارنګه د(ل) په اداء کولوکي دژبې څوکه هم دغاښونو سره لګيږي مګر د(ض) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دغاښونو سره بلکل نه لګيږي .

نهم مخرج :- دژبې څوکه سره دادني حافه کله چه دثنايا ، رباعيات ، انياب بيخونو سره ولګيږي ددي نه (ن) مظهره (هغه نون کي چي اظهار کيږي) اداء کيږي .

لسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنايا او رباعيات بيخونه ددي څخه (ر) اداء کيږي البته دي کي پشت زبان هم داخل دي يعني ددي داداء کولو په وخت کې ژبه شاطرف ته ميلان کوي او دنون مخرج ته نژدې دي خو دومره خبره ده چه دنون مخرج داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغي حصي ته ميلان کوي کوم چي شونډوته نيژدي دي او د (ر) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغه حصی ته ميلان کوي کوم چي حلق طرف ته نيژدې وي (ل،ن،ر) دي دري واړو حروفوته حروف طرفيه او ذلقيه وايي طرف او ذلق دواړه په معني دکنارې سره راځي .

يوولسم مخرج :- د (ط،د،ت) مخرج دي کله چي دژبې څوکه دثناياعليا دبيخونو سره ولګيږي ددي څخه دا دري واړه حروف اداء کيږي او دي حروفوته حروف نطعيه وايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنايا عليا هغه کناره چې د ورېوسره پيوست دي ددي نه (ظ ، ذ ،ث) اداء کيږي دي درى واړه حروفوته حروف لثويه وايي لثه وريو ته وايي .

ديارلسم مخرج :- دژبې څوکه دثنايا عليا او سفلى دروني يا داخلي کناري ددې څخه (ص.س،ز) اداء کيږي مګر دژبې څوکه دکناروسره نه لګيږي دژبې څوکه او دکنارو ترمينځ لږ غوندي خلا باقي پاتي کيږي البته دثنايا عليا کناري او دثنايا سفلى کنار ي لږ غوندي يو له بل سره پيوست کيږي او که داپيوست نه شي نود صفير صفت نه اداء کيږي او دي دري واړو حروفو ته حروف اسليه او صفيريه وايي .اسله دژبې هغه نري څوکي ته وايي .

څوارلسم مخرج :-د(ف) مخرج دي کله چې دثنايا عليا څوکي دلاندېني شونډو دلمدي برخي سره ولګيږي ددې نه (ف) اداء کيږي .

پنځه لسم مخرج:- دواړه شونډي دي ددي څخه (ب ،م ، و) غير مده اداء کيږي صرف فرق دومره دي چې (ب) دشونډو دلمدي برخي څخه اداء کيږي او (م) دشونډو دوچې برخي څخه اداء کيږي او (و) ددواړو شونډو دناتمام يو ځاي کيدو څخه اداء کيږي .

دې ځلورواړو حروفوته حروف شفويه وايي .

دمخارجو دوهم قسم مخرج مقدر

لکه څرنګه چې دمخرج مقدر تعريف بيان شو هغه دا چې مخرج مقدر هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا شفے داجزاوڅخه يومعين جزء نه وي.او مخرج مقدر دوه دي . اول خيشوم يعني دپزي اخري حصه خيشوم دحلق ،لسان او شفے داجزاء ونه کوم جزء ندي جوف دهن اګر چې جزء دي خوجزءمعين نه دي

شپاړسم مخرج :- جوف دهن دي ددي نه دري حروف اداء کيږي (واو، الف ، يا) کله چې مده وي الف دحلق دجوف نه اداء کيږي .

واو دشونډودجوف نه اداء کيږي . او (يا) دوسط لسان او تالو دجوف نه اداء کيږي د دي دري واړه حروفو انتها په هوا باندي کيږي .

يعني ددي اواز دباقي حروفو غوندي دحلق ، لسان شفتين داجزاءو په کوم جزء باندي نه اودريږي بلکه په هواکي خوريږي او ختميږي . او دې دري واړو حروفوته حروف جوفيه ، مده ،او هوايه ويل کيږي . جوفيه ځکه ورته وايي چې دجوف نه اداء کيږي .هوايه ځکه ورته وايي چې ددوي انتها په هواباندي کيږي ، مده ځکه ورته وايي چې دمديت صفت پکي موجود دي .

اووه لسم مخرج :- دغه مخرج دخيشوم دي ددي نه غنه اداء کيږ ي دلته دغني څخه نون مخفاے او نون مدغم به ادغام ناقص دي . داخفاء او دادغام بحث به وروسته ان شاء الله راشي .

دالف او همزه ترمينځ فرقونه :-

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالف او همزه ترمينځ ځلور فرقونه موجود دي .

۱، الف هميشه مده وي او همزه هيڅ کله مده نشي کيدلاي .

۲، الف هميشه ساکن وي او همزه کله ساکنه او کله متحرک وي .

۳، همزه ساکنه دجټکي سره تلفظ کيږي او الف نرم بغير دجټکي تلفظ کيږي .

٤،الف دکلمي په اول کې نشي راتلاي بلکه په مينځ يا اخر کي راځي او همزه دکلمي په سر ،مينځ او پاي کي راتلاي شي (په ټولو ځايونو کي راتلاي شي) دکلمي په سر کي چي کومه همزه راغلي وي هغه دالف په شکل ښودل شوي وي خوداهمزه ده ، الف دکلمي په سرکي بلکل نه راځي .

دالله تعالي په فضل سره مخارج الحروف پاي ته ورسيدل مخکي ددي چي دتجويدالحروف په دوهم جزء يعني صفات الحروف باندي شروع وکړو پکارده دچي دلحن په تعريف او اقسامو پيل وکړو ځکه مونږ دهر حرف مخرج وپيژانده که موږ حرف دخپل مخرج نه اداء نه کړو معني کي يي بدلون او تغير راځي .

دلحن اقسام اود هغې حکم

لحن دتجويد ضد دي يعني تجويد قران صحيح لوستلو ته وايي او لحن دقران کريم غلط لوستلوته وايي مثلاً حرف دخپل مخرج نه نه اداء کول يا دهغي صفت لازمه يا صفت عارضه نه اداء کول يا په حرکات او سکنات کي غلطي کول دارنګه غلطي کولوته لحن ويل کيږي .

لحن په دوه معني ګانو باندي استعماليږي . يو په معني دلب ولهجه لکه څنګه چي حديث شريف کي راځي (اقرءوا القرآن بلحون العرب واصوتها) ترجمه : تاسوقران دعربو په لب ولهجو باندي ولولي او دهغوي په اوازونو باندې) او دلحن بله معني ده غلط لوستل .

کله چي لحن دتجويد په مقابل کي استعمال شي نو په معني دغلطي سره راځي .

لحن په دوه قسمه دي (لحن جلي) او (لحن خفي)

لحن جلي ښکاره غلطيوته ويل کيږي او دا په پنځه قسمه دي :

۱، تبديل الحرف بالحرف : يعني ديو حرف پرځاي بل حرف لوستل لکه (الحمد)پرځاي په (الهمد)لوستل يا دالقدر پرځاي (الکدر) لوستل يا د (عليم) پرځاي (اليم) لوستل يا د (مصلحون) پرځاي (مسلهون) لوستل .

۲،يوحرف زياتول ياکمول مثلاً :د(لم يلد) پرځاي (لم يالد) لوستل اود (لم يولد) پرځاي (لم يُلد) لوستل او په اول مثال کي الف زياتول او په دوهم مثال کي دلم يولد څخه واو کمول .

۳، تبديل حرکت بالحرکت يعني ديو حرکت پرځاي بل حرکت لوستل مثلاً : دزبر پرځاي پيښ لوستل يا دضمه پرځاي فتحه يا کسره لوستل لکه : إنعمتِ ً پرځاي انعمتُ لوستل ياد ختم اللهُ پرځاي ختم اللهِ لوستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، تبديل حرکت بالسکون يا تبديل السکون بالحرکت مثلاً : خَلَقْنَا پرځاي خَلَقَنَا لوستل .

٥،مشدد مخفف او مخفف مشدد لوستل مثلاً : مُسْتَمِرّ ُ پرځاي مُسْتَمِرُ بغير دشدنه لوستل .

اولحن جلي پنځه قسمونه لري اوددي حکم حرام دي ځکه چي په کلام الله کي تحريف دي ددي حروف تغير او تبديليږي او معني هم ورسره بدليږي او بعضي او قات پداسي غلطيو سره لمونځ هم فاسديږي نو ددا سي غلطيوڅخه ځان ساتل ډير ضروري دي .

دو هم قسم لحن خفي :دلحن خفي معني ده پټه غلطي داهغه غلطيوته ويل کيږي چي هغه صفات نه اداء کول کوم چي دحروفو دتحسين او زينت سره تعلق لري اګرچي حروف دخپل مخرج نه ښه پوره اداء شي کوم کمي او زياتي پکي ونه شي خوهغه صفات چه حرف ورسره مزين کيږي هغه نه اداء کول چي هغه ته صفات عارضه وايي او دصفاتو عارضه وو تفصيل به وروسته ان شاءالله راشي . مثلاً (را) چي کوموحالاتو کي پر يا مفخم تلفظ کيږي هغه مفخم نه اداء کول يا اخفا يا غنه نه کول يا مد نه کول . خلاصه دا چي (صفات لازمه صحيح نه اداء کولوته لحن جلي وايي) او د (صفات عارضه وو صحيح نه اداء کولوته لحن خفي وايي) اګر چي په لحن خفي په معني کي کوم بدلون نه راځي خودحروفو کوم زينت چي دي هغه له منځه ځي او ددې نه ځان ساتل هم ضروري دي او ددې حکم مکروه دي .

دتجويد دوهم جزء (صفات الحروف)

صفات دصفت جمعه ده او صفت په لغت کي داسي تعريفوو .

(ماقام بشي ءٍ من المعاني) . يعني دمعانيو په لحاظ يوشي چه دبل شي پورې قايم وي . لکه علم او سپين والي : پس دعلم تحقيق بغير دعالم څخه نه کيږي او دسپين والي تحقيق بغير دسپين شي څخه نه کيږي .

او په اصطلاح کي دصفت تعريف : صفت هغه حالت او کيفيت دي چه دحروفو دمخرج نه د اداء کولو په وخت کي مخي ته راځي مثلاً دحرف پُر لوستل يا باريک لوستل يا سخت يا نرم لوستل او داسي نور .

صفات په دوه قسمه دي (صفات لازمه) او صفات عارضه)

١، صفات لازمه : هغه صفات دي چي دحرف نه بلکل نه جداکيږي که داصفت په حرف کي اداء نشي نوحرف په خپل حال نه پاته کيږي بلکه ددي نه بل حرف جوړيږي يا غير عربي حرف ورڅخه جوړيږي ياناقص اداء کيږي مثلاً په (ظ) کي داستعلاء او اطباق صفت دي که دا صفت پکي اداء نشي نو (ظ) څخه (ذ) جوړيږي . دغي وجهي نه داصفات حروفو پوري لازم دي اودي صفاتوته مميزه ،مقومه، ذاتيه ، او ضروريه هم وايي ذاتيه او مقومه ځکه ورته وايي چي که چيري دا اداء نشي نو دحرف ذات باقي نه پاتې کيږي او حرف کامل نه اداء کيږي .اومميزه ځکه و رته وايي چي ديو مخرج حروف يو دبل څخه جدا جدا اداء کيږي .

٢، صفات عارضه هغه صفات دي چي په بعضي حروفو کي په بعضي اوقاتوکي راځي او په بعضي او قاتوکي نه راځي اوکه چيري داصفات اداء نه شي په حروفوکي څه تغير نه راځي په خپل حال پاتي کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر ددي حرف چه کوم زينت او حسن دي هغه ورسره ختميږ ي ددغي وجهي نه دي صفاتو ته مزينه ، محسنه ، محليه او عارضه وايي مزينه او محسنه او محليه دا درى واړه په معني دزينت ورکوونکي راځي او عارضه دا معني چي داصفت دحرف پوري لا زم ندي کله پکي وي او کله نه وي . لکه څنګه چي مخکي بيان شو دلحن په اقساموکي او که داصفات اداء نشي نو لحن خفي صورت نيسي .

دريم فصل (دصفات لازمه اقسام)

صفات لازمه ټول په (١٨)قسمه دي چي لس يکي متضاده او (٨) يکي غير متضاده دي متضاده دامعني چي يو دبل ضد واقع شوي وي يعني پنځه صفات دينځو نورو ضدواقع شي او غير متضاده هغه صفات دي چه ضد نلري لاندي جدول وګوري :

صفات لازمه متضاده

١، همس		٢ ، جهر
٣ ، شدت	توسط	٤ ، رخوة
٥، استعلاء		٦ ، استفال
٧ ، طباق		٨ ، انفتاح
٩، اذلاق		١٠،اصمات

صفات لازمه غير متضاده

١١صفير
١٢ قلقله
١٣ لين
١٤ انحراف
١٥ تكرير
١٦ تفشي
١٧ غنه
١٨ استطالت

په مختصر ډول دصفاتو ذکروشوچي وروسته به ان شاء الله تفصيلاً ذکرشي کوم لس صفات متضاده چه ذکر شو همس دجهر ضد دي يعني کومو حروفو کی چي دهمس صفت موندل کيږي په هغوکي جهر نه راځي همدارنګه شدت درخوة ضد دي خو ددي دواړو ترمينځ يو بل صفت دي چي هغي ته توسط وايي همدارنګه استعلاء داستفال ضد دي او اطباق دانفتاح ضد دي او اذلاق داصمات ضد دي .

اوصفات غير متضاده بالمقابل ضد نلري ځکه دهغوي ضد بيان نشو .

١، همس : همس په لغت کي داوازتيت والي ته وايي .

او د مجودينو په اصطلاح کي دمهموسه حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي ضعف سره او دريږي چه نفس جاري وي خوآواز کي يو قسم ته پستي او تيټ والي وي او په کومو حروفو کي چه دهمس صفت موندل کيږي هغو حروفو ته مهموسه ويل کيږ ي او دا صفت په لس حروفو کي موندل کيږي چي مجموعه يي (فحثه شخص سکت) دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲، جهر : جهر په لغت کي دآواز اوچت والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي قوت سره اودريږي چي ددي وجهي نه نفس (ساه) بنديږي او آواز کي يوقسم ته اوچت والي وي او کومو حروفو کي چه دجهر صفت موندل کيږي دي حروفو ته مجهوره وايي او مهموسه نه علاوه باقي ټول حروف مجهوره دي چه هغه (۱۹) حروف دي او دهمس ضد دي .

۳، شدت : شدت په لغت کي سختي والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو د اداء کولو په وخت کي آوازپه مخرج کي پداسي سختي او قوت سره او دريږي چي پدي سره آواز بنديږي او حرف قوي اوسخت اداء کيږي او داصفت په (۸) حروفو کي راځي چي مجموعه يي (اجدک قطبت) دي او په کومو حروفو کي چه داصفت راځي هغوي ته شديده وايي .

(توسط) دشدت او رخوت ترمينځ توسط يو صفت د ي چه ددي لغوي معني ده درميان کي واقع کيدل او په اصطلاح کي ددي نه مقصد دشدت او رخوت درمياني حالت دي يعني ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز نه دومره سخت وي لکه دشدت غوندي او نه دومره نرم وي لکه درخوت غوندي يعني دشديده وغوندي اوازفوراً نه بنديږي او نه د رخوت غوندي آواز بلکل جاري پاتي کيږي بلکه يو درمياني حال غوره کوي او داصفت په پنځوحروفو کي راځي چه مجموعه يي (لن عمر) دي او دي پنځو حروفو ته حروف متوسطه وايي .

٤، رخوے : رخوے په لغت کي نرمي ته وايي او په اصطلاح کي درخوے حروفو داداء کولو په وخت اواز په مخرج کي پداسي نرمي سره اودريږي چه دهغي وجهي نه اواز جاري پاتي کيږي دشديده او متوسط حروفو نه علاوه باقي ټول حروف رخوے دي .

٥، استعلاء : استعلاء په معني د اوچتيدلو راځي دلغت په بناء او په اصطلاح کي دمستعليه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي بيخ پورته تالوطرف ته اوچتيږي چه پدي وجهي سره دا حروف مفخم (پر) اداء کيږي او دا (۷) حروف دي چه مجموعه يي (خص ضغط قظ) دي او په کومو حروفو کي چه داستعلا ء صفت موندل کيږي هغي ته مستعليه وايي .

٦، استفال : استفال په لغت کي لاندي پاتي کيدلو ته ويل کيږي .

او په ا صطلاح کي دمستفله حروفو داده کولو په وخت کي دژبي بيخ بره تالوته نه اوچتيږي بلکه لاندي پاتي کيږ ي چه ددي وجهي نه داحروف باريک اداء کيږي دمستعليه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مستفله دي . داستفال صفت چه په کومو حروفو کي راځي هغي ته مستفله وايي .

۷، اطباق : اطباق په لغت کي ښه پيوسته کيدلو ته وايي او په اصطلاح کي دمطبقه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي اکثره حصه يعني دژبي مينځ پورته تالو سره پيوسته کيږي چه له دي کبله دا حروف ښه مفخم (پر) اداء کيږي او په کومو حروفو کي چي داصفت پيداکيږ ي هغه حروفو ته مطبقه وايي او داځلور حروف دي (ص ،ض، ط،ظ)

۸، انفتاح : انفتاح په لغت کي په معني دخلاصيدلو او جداپاتي کيدلو راځي او په اصطلاح کي دمنفتحه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي اکثرحصه يا بيخ پورته تالو سره نه پيوسته کيږي بلکه د هغي څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدا پاتي کيږي چي له دي کبله دا حروف پر نه اداء کيږي بلکه باريک اداء کيږي او په کومو حروفو کي چي دانفتاح صفت موندل کيږي هغه حروفوته حروف منفتحه وايي دمطبقه حروفو څخه علاوه باقي ټول حروف منفتحه دي .

۹، اذلاق : اذلاق په لغت کي په معني دتيزوالي راځي او په اصطلاح کي مذلقه حروف دشونډو يا دژبي دکناري څخه په سهولت سره اداء کيږي . او داشپږ حروف دي چي مجموعه يي (فرمن لب) دي .

۱۰، اصمات : اصمات په لغت کي په معني د منع کولو راځي او په اصطلاح کي داصمات حروف دخپل مخرج نه په مضبوطي سره اداء کيږي ددي په اداء کولو کي لږ څه ګراني محسوسيږي او په کومو حروفو کي چي داصفت راځي هغوته حروف مصمته وايي او دمذلقه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مصمته دي .

دصفات غير متضاده تشريح

۱۱، صفير :صفير په لغت کي شپيلی يا دمرغی آواز ته ويل کيږي او په اصطلاح کي دصفيريه حروفو داداء کولو په وخت کي يو تيز آواز دشپيلی غوندي راوځي لکه عزيز او که دا صفت پدي حروفو کي اداء نشي دا حروف بلکل ناقص اداء کيږ ي او داصفت په دری حروفوکي راځي (ص ، ز ، س) .

۱۲،قلقله : قلقله په لغت کي جنبش اوحرکت ته وايي او داپنځه حروف دي چه مجموعه يي (قطب جد) دي او په اصطلاح کي ددي حروفو داداء کولو په وخت کي په مخرج کي يوقسم ته جنبش وي خودسکون او وقف په حالت کي قلقله زياتيږ ي او دحرکت په حالت کي ډير کم کيږي .

۱۳، لين : لين په لغت کي نرمي ته وايي او په اصطلاح کي دلين دحروفو داداء کولو په وخت کي داحروف ډيرپه نرمي سره اداء کيږي که غواړي چه مد وربانديوکړي هم کولي شي او دا دوه حروفه دي (و، ي) چه کله ساکن وي او ماقبل يي مفتوح وي لکه(خوف) ،(والصيف)

۱٤، انحراف : انحراف په لغت کي اوړيدلواو مائل کيدلوته وايي او په اصطلاح کي د منحرفه حروفو داداء کولو په مختکي اواز دحافه لسان نه نوک (راس) لسان طرف ته او دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي چنانچه په (ل) کي دحافه نه راس لسان طرف ته او په (ر) کي دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي ځکه چي بعضي اوقات دسړي خيال نه وي د (ل) پرځاي (ر) او د(ر) پرځاي (ل) تلفظ کړي خصوصاً دادماشومانو څخه دارنګه غلطي زيات کيږي او دانحراف صفت په (ل) او (ر) کي راځي او دي دواړو حروفو ته حروف منحرفه وايي .

۱٥، تکرير يا تکرار : تکرير په لغت کي ديو شي بار بار تکرار کولو ته وا يي او په اصطلاح کي دتکرير نه مراد ديو حرف پرځاي څو حرفه اداء کول .

اود تکرار څخه مراد مشابهت دتکرار دي او داصفت صرف په (ر) کي راځي او دحقيقي تکرار څخه ځان ساتل ضروري دي دحقيقي تکرار نه هغه وخت سړي ځان ژغورلي شي چه د (ر) داداء کولو په وخت کي دژبي سر دتالو سره داسي مضبوط ولګي چي لرزه بلکل پکي رانشي په مضبوطوالي کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مبالغه هم ونه شي چه آواز پکي بندشي دحروف شديده وو غوندې بلکه په (ر) کي دتوسط صفت خيال وساتل شي .

١٦، تفشي : تفشي په لغت کې انتشار او خورېدلوته وايي او په اصطلاح کي د (ش) داداء کولو په وخت کې اواز په خوله کي منتشر کيږي لکه (منفوش) .

١٧، غنه : دغني څخه مراد هغه آواز دي چې دنون او ميم د اداءکولو په وخت کې په پوزه کې ظاهريږي په هيڅ حالت کي دنون او ميم څخه نه جدا کيږي متحرک وي او که ساکن وي او که پوزه بنده کړي نو داصفت پکي نه اداء کيږي او دې غني ته غنه انې وايي او بل قسم ته يې غنه زماني وايي چه ددې تفصيل به وروسته ان شاء الله په صفات عارضه کي راشي .

١٨، استطالت : استطالت په لغت کې طلب داوږدوالي ته وايي او په اصطلاح کي دا معني لري چې د (ضاد) داداء کولو په وخت کي دمخرج دشروع نه دمخرج تر اخره پوري اواز په تدريج سره ووځي يعني د نواجذ غاښونو او دژبې د کناري څخه آواز شروع شي په تدريج سره داسي ضواحکو پوري ورسيږي چې په آواز کي يو قسم ته اوږدوالي وي د (ظا) غوندې د دفتعاً زر ونه وځي دهمدي استطالت له کبله ضاد دظا څخه جدا کيږي نور په ټولو صفاتو کي ضاد او ظا مشترک دي چونکه دضاد مخرج نسبتاً نورو مخارجوته اوږد دي نوپه آواز کي يي هم اوږدوالي دي .

صفات عرضه

صفات عارضه هغه صفات دي چې کله په حرف کي موندل کيږي او کله نه موندل کيږي لکه څرنګه چې مخکي فصل کي دصفات عارضه و تعريف تفصيلي بيان شو صفات عارضه اجمالاً په لاندي ډول دي .

١، تفخيم ٢، ترقيق ٣، حرکت ٤،سکون ٥، مد ٦، صله ٧،ادغام ٨، اقلاب ٩ ، اخفاء ١٠ ، غنه زماني ١١، تسهيل ١٢، ابدال ١٣ ، حذف .

پورته صفات په دوه ډوله دي (عارض بالصفت) عارض بالحرف) عارض بالصفت تفخيم او ترقيق ته وايي او باقي ټول عارض بالحرف دي داعراض بالصفت څخه مطلب دادي چي هغه صف عارضه چي دکوم لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي وي مثلاً مخکي مونږ ولوستل چي د (خص ضغط قظ)څخه علاوه باقي نور ټول حروف باريک تلفظ کيږي چي تعداد يي (٢٢) ته رسيږي اوس په دي ٢٢ حروفو کي (الف ، ل ،ر) دا دري حروف داسي حروف دي چي هميشه باريک نه تلفظ کيږي بلکه په بعضي حالاتو کي باريک تلفظ کيږي او په بعضي حالاتو کي پر تلفظ کيږي په کومو حالاتوکي چي پر تلفظ کيږي په هغي کي صفت استعلاء عارض کيږي چي د هغي وجهي نه دا دري حروف پر تلفظ کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چي صفت استعلاء يو لازمي صفت دي نو د (الف ، ل، ر) په حروفو کي تفخيم صفت عارضه دي چي ديو لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي دي .

او عارض بالحرف څخه مطلب داده چي هغه صفت عارضه چي ديو حرف ديوځاي کيدلو له کبله پيداکيږي مثلاً دنون ساکن او تنوين ادغام يا اقلاب يا اخفاء يا په حروفو مده کي مد فرعي کول ځکه چي دنون ساکن او تنوين ادغام دحرف (يرملون) سره ديوځاي کيدلو له کبله کيږئ د (با) سره ديو ځاي کيدلو له کبله اقلاب کيږي او همدارنګه په حروف مده کي مد فرعي دهمزي سره ديوځاي کيدلو له وجهي څخه کيږ ي او که پر دوي باندي زقف يت سکته وشي نو اخفاء ،اقلاب ، ادغام ، مد ،صفات پکي نه موندل کيږي نو ددغي وجهي نه دي صفاتوته صفات عارضه وايي چه کله په حرف کي موندل کيږي او کله نه موندل کيږي .

شبه مستعليه

(الف،لام ،را) دادري واړه حروف ته شبه مستعليه وايي سره لدي نه چي دحروف مستعليه دي خو په بعضي حالاتو کي دا حروف پر (مفخم) تلفظ کيږ ي دحروف مستعليه وترمينځ چي مجموعه يي (خص ضغط قظ) دي او ددي دري حروفو تر مينځ فرق دادي چي حروف مستعليه هميشه پر تلفظ کيږي که مفتوح وي يا مضموم يا مکسور و ي يا ساکن وي پدي حروفو کي د استعلا ء صفت لازمي صفت دي چي بالکل ترينه نه جداکيږ ي او په شبه مستعليه حروفو کي (ل، ر، الف) تفخيم لازمي ندي کله پر تلفظ کيږي او کله باريک نو دغي وجهي نه ديته شبه مستعليه وايي يعني دمستعليه حروف سره مشابه دي .

اوس به دابيان کړو چي داحروف په کومو حالاتو کي پر تلفظ کيږي او په کومو حالاتوکي باريک تلفظ کيږي هريو به په خپل وارسره بيان کړو .

څلورم فصل

تفحيم او ترقيق

دلام دتفخيم او ترقيق حالتونه

دلام نه مقصد زموږ فقط دلفظ (الله) دي لام دي نور لامونه ټول باريک تلفظ کيږي صرف دلفظ د (الله) لام کله پر کله باريک تلفظ کيږي .

لفظ د(الله)اواللهم دري حالتونه لري :

١،که دلفظ دالله (ج) او اللهم لام څخه ماقبل فتحه وه نو مفخم تلفظ کيږي لکه : هوالله ، مريم ،اللهم .

٢:همدارنګه که دي نه ماقبل ضمه هم وه مفخم تلفظ کيږي لکه : عبدالله ، قالواللهم .

٣، که دلفظ دالله ج او اللهم څخه ماقبل کسره وه باريک تلفظ کيږي لکه : بِسمِ الله ، قلِ اللهم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ر) دتفخیم اوترقیق حالتونه (ر) په شپږو حالتونوکي مفخم لوستل کیږي .

۱، راچي کله مضموم وي یامفتوح وي مشددوي اوکه مخفف وي لکه رَعدًا، رُزِقُوا،ذُوْمِرَةٍ ،ففروا .

۲، راچي کله ساکن وي او ماقبل یي مضموم یا مفتوح وي لکه : یُرْزقُوْن، بَرْقُ،ارسلوا .

۳،دراساکن نه ماقبل کسره عارقضی وي لکه :.اِرجعُوْا،ارجعی

٤، دراساکن نه ماقبل کسره اصلي منفصله وي لکه : رَبِ ارجِعُوْن

او کله کسره عارضي هم وي او منفصله هم وي لکه : اَمِ ارتَابُو،ان ارتبتم .

۵،را ساکن وي او ماقبل یي کسره اصلي وي خو مابعدیي په یوه کلمه کي دحروف مستعلیه و ځخه یوحرف راغلي وي لکه : مِر صَاد ، اِرصَاداً،قرطاسً،فرقے ، لبالمرصاد .خوحرف مستعلیه به مفتوح وي او که حرف مستعلیه د را ځخه وروسته په یوه کلمه کي نه وه راغلي بیا را باریک لوستل کیږ ي لکه : فَا صْبِر .؛،صبراً .

٦، را ساکن وي او ماقبل یي هم ساکن وي اوماقبل یي مضموم یا مفتوح وي لکه : اَلْقَدْرَ ،اَلْعُسْرَ،الانهار .خوداصورت صرف وقف پوري خاص دي دوصل په صورت کي دا را متحرک لوستل کیږي .

درا دترقیق حالتونه

را په پنځه حالتونوکي مرقق یعني باریک لوستل کیږي .

۱، رامکسوره مشدد وي او که مخفف و ي لکه (رِزقٍ ، بِالبِرِ،رجالُ)

۲، را ساکن وي او ماقبل یي کسره اصلي متصله وي او مابعد یي حرف مستعلیه نه وي لکه (فِرعَون ، شِرعَۓ ،مریے)

۳، راساکن وي او ماقبل یي هم ساکن وي او ماقبل یي مکسوروي لکه لِذِي حِجْر، وَلابِکْر) خودادوقف په حالت کي وي .

٤، راساکن وي او ماقبل یي یاي ساکنه وي لکه (خَیر ،قَدِیر)

۵، راي مماله یعني هغه را چي اماله پکي شوي وي لکه (مَجرِهَا) اماله په ټول قران کریم کي صرف یوځاي راغلي په روایت حفص (رح) کي (اختلافي ځایونه)

په قران کریم کي دري داسي کلمات دي چي په هغي کي اختلاف دي یعني درا په هکله چي باریک تلفظ کیږي که پر تلفظ کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، یولفظ (مِصرَ) دي ۲، بل لفظ (فِرقٍ) ۳، دریم لفظ (عَینَ الْقِطْرِ) دي بعضي وایي باریک تلفظ کیږي او بعضي وایي چي پر تلفظ کیږي خو په لفظ د مصراوعین القطردوقف په حالت کي اختلاف دي او دوصل په حالت کي لفظ مصر کي را مفتوح ده پر تلفظ کیږي او عین القطر کي را مکسوره ده باریک تلفظ کیږي او په لفظ دفرق کي په وصل او وقف دواړو کي اختلاف دي . خلاصه دا چي په پورتني درې کلماتوکي چي کوم را راغلي پدي کي تفخیم او ترقیق دواړه جائز دي .

دالف تفخیم او ترقیق

که چیرته دالف ځخه مخکي حرف استعلاء راغلي وي نو الف هم ورسره مفخم تلفظ کیږي ځکه چي حروف استعلا ء ټول مفخم لوستل کیږي لکه :

(صَالِحِین) خَالِدُون) او همدارنګه په لفظ دالله او اللهم کي هم الف مفخم لوستل کیږي او که دالف څخه ماقبل حرف باریک اوستل کیده نوالف هم ورسره باریک لوستل کیږي لکه : نَاصِرِینَ .

دحروفو دتفخیم مراتب

دټولو څخه زیات لفظ دالله مفخم لوستل کیږي بیا وروسته وریسي طا ، بیا صاد ،بیاضاد، بیا ظا ،بیا قاف وریسي غین وریسي خا او بیا را همدارنګه دالف تفخیم هم دخپل دماقبل حرف په لحاظ دي یعني څومره چي ماقبل حرف یي مفخم وي همدومره الف هم ورسره مفخم لوستل کیږي .

پنځم فصل

په بیان د اظهار ، ادغام ، اقلاب او اخفاء کي

په دي فصل کي دنون ساکن او تنوین احکام بیانوو .

نون ساکن اوتنوین څلور احکامه لري . اظهار ، ادغام ، اخفا ء ، اقلاب

۱، اظهار : اظهار په لغت کي ښکاره کولو ته وایي .

او په اصطلاح کي بغیر دغني څخه یو حرف دخپل مخرج نه اداء کول .

کله چي دنون ساکن اوتنوین څخه وروسته حروف حلقي راشي په دي کي اظهار کیږي یعني بغیر دغني څخه اداءکیږي . لکه : مِن خَوف ، مَن امَنَ او دي اظهار ته اظهار حلقي یا اظهار حقیقي وایي

۲،ادغام : ادغام په لغت کي (ادخال شيء في الشيء) یعني یو شي په بل شي کي داخلول او په اصطلاح کي ساکن حرف دمتحرک حرف سره داسي یو ځاي لوستل چي یو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنون ساکن او تنوين څخه وروسته يي په بله کلمه کي حرف (ير ملون) راشي چي ټول شپږ حروف دي نو په نون ساکن او تنوين کي ادغام کيږي لکه : مِنْ وّ َال ، من الّدُنهُ خو په څلورو حروفو کي ادغام مع الغنه کيږ ي چي مجموعه يي (يمنو) دي او په دوو حروفو کي چي مجموعه يي (لر) دي ادغام بغير الغنه کيږي يعني په يمنو کي ادغام ناقص کيږ ي او په لر کي ادغام تام کيږي .

داغام ناقص او ادغام تام تفصيل به وروسته ان شاء الله راشي .

اوکچيري دنون ساکن څخه وروسته حروف يرملون په يوه کلمه کي راشي بيا ادغام نه کيږي لکه : صِنْوَن ٍ ، قِنْوانُ په قران کريم کي صرف همدغه څلور کلمي راغلي پدي کي اظهار کيږي او دي اظهار ته اظهار مطلق وايي .

٣، اقلاب : اقلاب په لغت کي داسي معني کيږي (تحويل الشيءِ عن وجهه) يعني يو شي دخپل حقيقت څخه رااړول او په اصطلاح کي دنون ساکن او تنوين څخه وروسته چه (با) راشي په نون ساکن او تنوين کي اقلاب کيږي دغني سره يعني نون ساکن او تنوين په ميم بدليږي لکه : مِن بَعْدسَمِعُ ٌ بَصِ ٌر .

٤، اخفاء : اخفاء په لغت کي ستر يعني پټولوته وايي .

او په اصطلاح کي داظهار او ادغام ترمينځ يو ساکن حرف اداء کول يعني دنون ساکن او تنوين څخه وروسته چي حروف يرملون او حروف حلق او با څخه علاوه هر يو حرف چي راشي په نون ساکن او تنويي کي اخفاءمع الغنه کيږي.لکه : اَنفُسَکُم . اَنْتُم ، مِن قَبْل ، او داخفاء ټول (١٥)حروف دي او دي اخفاء ته اخفاء حقيقي وايي .

دميم ساکن احکام

ميم ساکن دري احکام لري . ادغام ، اخفاء ، اظهار

١، ادغام : دمنم ساکن څخه وروسته چي بل ميم راشي پدي کي ادغام مع الغنه کيږي لکه : اِلَيْکُمْ مُرْسَلُوْن .....

٢، اخفاء : دميم ساکن څخه وروسته چي با راشي په ميم ساکن کي اخفاء مع الغنه کيږي لکه : وَمَهُم ْ بِمُؤْمِنِيْن او دي اخفاء ته اخفا ء شفوي وايي .

٣، اظهار : دميم ساکن څخه وروسته چي دميم او با څخه علاوه هريو حرف راشي په ميم ساکن کي اظهار کيږي او دي اظهارته اظهار شفوي وايي لکه : فَلَهُم ْ اَجْرُهُمْ

دلام تعريف احکام

دلام تعريف دوه احکامه دي اظهار او ادغام

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، الف دلام تعریف څخه وروسته نشي راتلاي په ۲۸ حروفو کي د ۱٤ حروفو څخه مخکي چي لام تعریف راشي په لام تعریف کي اظهار کیږي او په ۱٤ جروفو کي ادغام کیږي په هغه حروفو کي چي اظهار کیږي مجموعه یي (ابغ حجک وخف عقیمه) دي لکه : اَلْبُخْلِ ،القارعه ، الکوثر ، ددي نه سوا په ۱٤ نورو خروفو کي ادغام کیږي لکه : اَلشَمس ،التوبه ، الرحمن ، دي اظهار ته اظهار قمري وایي او دي ادغام ته ادغام شمسي وایي .

شپږم فصل دغني په بیان کي

دغني معني مخکي هم تیره شوه دخیشوم نه چي کوم آواز وځي هغي ته غنه وایي غنه په دوه قسمه ده (غنه آني) او (غنه زماني) غنه آني وي او که غنه زماني وي داصرف په میم او نون پوری خاصه ده غنه زماني په نون او میم کي په بعضي حالاتوکي راځي لکه څرنګه چي مخکي دنون ساکن اومیم ساکن احکام تیر شول .

غنه آني : دنون او میم لپاره صفت لازمي دي په هر حال کي پکي موندل کیږي که وغواړي او که ونه غواړي داصفت بلا ارادي اداء کیږي .

غنه زماني : د ارادې څخه بغیر نه اداء کیږي او دا غنه لاندي په نون او میم کي موندل کیږي :

۱، نون ساکن او تنوین څخه وروسته دحروف حلقي او لام او را نه علاوه باقي ۲۰ شلو حروفو کي کوم یو حرف چي راشي هلته غنه کیږي .

۲، دمیم ساکن نه وروسته چي میم یا باراشي (میم مخفاے او میم مدغمه کي)

۳، نون او میم چي کوم ځاي کي مشدد راشي فقط چي همد دري حالاتو کي غنه کیږي او دغني مقدار یو الف دي یعني دیو الف په اندازه د غنه وشي دیو الف اندازه داده چي خلاصه ګوته بنده کړي یا بنده ګوته خلاصه کړي .

اووم فصل په بیان کي د مد

مد په لغت کي اږدولو او کش کولو ته وایي .

او په اصطلاح کي په حروف مده او حروف لین باني د آواز اوږدول دي .

حروف مده دري دي (الف ،واو ، یا) کله چي ساکن وي او ماقبل حرکت یي دخپل جنس څخه وي لکه : قَالَ ،قَالُو ، قِیْلَ او حروف لین دوه دي (واو ، یا) چي ساکن وي او ماقبل یي مفتوح وي لکه : مِنْ خَوْف ، وَالصَیف

اول مد په دوه قسمه دي (مد اصلي) او (مدفرعي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱،مد اصلي :مد اصلي هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف نه وي حروف مده چه اداء کوي نو هغه خپله ورسه اداء کيږي لکه : : قَالَ ،قَالُو ، قِيْلَ

که چيري پدي کلماتوکي مد ونه شي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او همدارنګه مد اصلي کوم سبب باني هم موقوف ندي .

۲،اومد فرعي : هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف وي کچيري مد فرعي اداء نشي دحرف ذات ورسره نه ختميږي بلکه د کلمي چي کوم زينت او حسن دي هغه ورسره له مينځه ځي لکه سُوءَ ، قَالُو ، اَمَنَا .

دمد اسباب

مد اصلي خوصرف محل مد ته ضرورت لري . مد فرعي لپاره د دوه شيانو وجود ضروري دي (محل مد) او (سبب مد) محل مد هم دوه شيان دي (حرف مده) او (حرف لين)

او سبب هم دوه شيان دي : همزه او سکون لکه : والسماء پدي کي سبب دمد همزه ده او په ربِ العلمين کي سبب مد سکون دي .

دمد اسباب دوه دي همزه او سکون ددي دواړو دوه دوه اقسام دي (همزه متصل) او همزه منفصل) . (سکون لازم) او (سکون عارض) .

مدفرعي اجمالاً په څلور قسمه دي (مد واجب) ۲ (مدجائز) ۳ (مدلازم) ٤ (مد عارض) مد واجب ته مد متصل هم وايي او مد جائز ته مد منفصل هم وايي . مد فرعي تفصيلاً په (۹) قسمه دي چه په لاندي ډول دي :

۱، مد متصل (۲) مد منفصل (۳) مد لازم کلمي مثقل (٤) مد لازم مخفف (٥) مد لازم حرفي مثقل (٦) مد لازم حرفي مخفف (۷) مد لازم لين (۸) مد عارض لين (۹) مد عارض وقفي .

۱، مد متصل : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په يوه کلمه کي راغلي وي لکه : سَوَاءً ، سُوْءَ .

۲، مد منفصل : هغه مدته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په جدا کلمه کي راغلي وي لکه : قَالُوا ، اَمَنَا ،فِاَنْفُسِکُم .دي مدته منفصل ځکه وايي چه همزه په جدا کلمه کي راغلي او جايزځکه ورته وايي په بعضي رواياتوکي راغلي اوبغضي رواياتوکي ندي راغلي او بله خبره داده چي دا مد صرف د وصل په حالت کي کيږي که مخکي کلمي باندي وقف وشي بيا دا مد نه کيږي او مد متصل په وصل او وقف دواړوحالاتوکي کيږي ددي ادواړو مدونو سبب همزه ده او دنورو مدونو سبب سکون دي .

۳، مد لازم کلمي مثقل : هغه مد ته وايي چه دحرف مد څخه وروسته په يوه کلمه کي مشدد حرف راغلي وي لکه : اَلطَامَـے ، دَابَـے ،الصَاخَةَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سبب مد سکون دي کوم مشدد حرف چه دحرف مد څخه وروسته راغلي په حقيقت کي دا دوه حرفه دي اول ساکن اودوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي دي .

٤، مدلازم کلمي مخفف : هغه مد ته وايي چي په يوه کلمه کي دحرف مد څخه وروسته يو لازمي سکون راغلي وي لکه : آلئَنَ او دامد په ټول قران کريم کي صرف په همدغه يوه کلمه کي راغلي دي دلازمي سکون څخه مقصد دادي چي په هرحال کي ساکن وي يعني دوصل او وقف په دواړو حالتونو کي ساکن دي .

دمدلازم حرفي صرف په حروف مقطعات کي راځي .

٥،مدلازم حرفي مثقل :هغه مدته وايي چي په حروف مقطعاتو کي دحرف مده څخه وروسته مشدد حرف راغلي وي لکه : (الم) کي اول مد مراد دي دلته هم دحرف مد څخه وروسته مشدد حرف راغلي خو مشدد حرف په اصل کي دوه حرفه دي او ل شاکن دوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي د مد سبب دغه ساکن حرف دي .

٦، مد لازم حرفي مخفف : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعاتوکي د حرف مد څخه وروسته سکون راغلي وي لکه : حم ، ق ، ص) ،

٧، مد لازم لين : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعات کيدحرف لين څخه وروسته سکون راغلي وي او دا مدپه ټول قران کريم کي په يوه کلمه کي دوه ځايه راغلي چي هغه عين دي ، په سورے مريم او سورے شورا کي مثال : (کهيعص) حم عسق)

٨، مد عارض لين : هغه مد ته وايي چي دحرف لين څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي يعني دوقف په سبب ساکن شوي وي لکه : (مِن خَوُف وَالصَيْف)

٩، مد عارض وقفي : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي لکه : (يَومِ الدِيْنِ ، نَسْتَعِيْنُ)

دمدونو مقدار

مداصلي کي صرف قصر کيږي او دقصر اندازه يو الف دي ددي څخه زياد اوږدول جائز ندي او مد فرعي مختلف قسمونه لري نو دهغي مقدار هم مختلف دي چي تفصيل يي په لاندي ډول دي :

مد متصل اومد منفصل کي يوسط کيږي په توسط کي هم دري اقواله دي (دوه الفه ، دوه نيم الفه ، څلور الفه)

اومدمنفصل کي قصر هم کيږي خو په طريقه دجزري (رح) کي فقط دمد لازم په اولني څلور قسمونوکي صرف طول کيږي دطول مقدار دري الفه يا پنځه الفه دي .

په مدلازم لين ، مدعارض وقفي اومدعارض لين کي طول توسط ،قصر دري واړه جايز دي مد لازم لين او مد عارض وقفي کي اول طول بهتر دي بيا توسط ، بيا قصر او په مد عارض لين کي ددي برعکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل قصر بهتر بيا توسط بيا طول بهتر دي خو دلته دتوسط مقدار دوه الفه يا دري الفه دي مد متصل غوندي ځلور الفي توسط جايز ندي كومو مدونوكي چه طول ،قصر دري واړه جايز دي ددي دري واړو څخه به يواختياروي ياطول يا توسط يا قصر دتلاوت په شروع كي چه كوم قول مو اختياركړو دتلاوت ترآخره پوري به په هغي عمل كوي مثلاً طول مو اختيار كړو آخره پوري به طول باندي عمل كوي داسي نشي چي مثلاً يو ځاي مو دوه الفي توسط وكړو بل ځاي كي دري الفي توسط وكړي بلكه آخره پوي به همغه دوه الفي توسط باندي عمل كوي همدارنگه مد منفصل ته په مد متصل باندي ترجيع وركړو ځكه چي مدمنفصل ضعيف دي او مد متصل قوي دي او همدارنگه مد عارض لين ته په مد عارض وقفي ترجيع ورنكړو مثلاً په مدعارض وقفي كي موتوسط وكړو او په مد عارض لين كي مو طول وكړو داجايز ندي يا به په دواړو كي مساوات كوي يابه مد عارض وقفي ته په مدعارض لين ترجيع نه وركوي چي مد عارض وقغي كي طول او مد عارض لين كي توسط وشي .

اتم فصل هاي ضمير

دهاي ضمير څخه مراد دواحد مذكر غايب ضمير دي كله چي داسم فعل يا حرف پوي متصل شي لكه : (رَسُولهُ بِهِ اَكَلَهُ) دهاي ضمير ځلور قاعدي دي دوه ددي دحركت په هكله دي او دوه يي دصله يا عدم صله په هكله دي (١) كه چيري دهاي ضمير څخه مخكي كسره وه يا ياي ساكنه وه نو هاي ضمير مكسور لوستل كيږي لكه : بِهِ اِلَيْهِ مگر ددي قاعدي څخه ځلور كلمات مستثني دي چي دوه كلموكي مضموم لوستل كيږي او دوه كلمو كي ساكن لوستل كيږي سره لدي چي ماقبل يي مكسوردي په كومو كلماتو كي چي مضموم لوستل كيږي هغه دادي (وَمَا اَنْسَنِيْهُ ، سورے كهف كي او عَلَيْهُ اللهَ سورے فتح كي او كومو كي چي ساكن لوستل كيږي هغه دادي (اَرْجِه ، دوه ځايه سورے اعراف كي او فَاَلْقِه سورے نمل كي .

٢، كه دهاي ضمير څخه ماقبل نه كسره وه او نه ياي ساكنه وه نو هاي ضمير مضموم لوستل كيږي لكه : (اَخَه ، رَاءَ تُتُمُوْهُ) مگر دقاعدي څخه يو ه كلمه مستثني ده چه په هغه كي مكسور لوستل كيږي ، وَتَقَهِ سورے نور كي پدي كي ها باندي همدغه دوه حركته راځي يعني كسره او ضمه فتحه وربانې نه راځي لاندي دوه قاعدي دصلي او عدم صلي په هكله دي :

٣، كه چيري دهاي ضمير نه ماقبل او مابعددواړه متحرك وو نو ها ضمير كي صله كيږي كه ماقبل يي مضموم وه نو صله د واو سره كيږي او كه ماقبل يي مكسور وو نو صله ديا سره كيږي لكه : اَمْرُ اِلَي اللهِ بِوجْهِهِ سُوْءَالْعَذَابِ مگر يو كلمه ددي قاعدي څخه مستثني ده چه هغه يَرْضَهُ لَكُمْ سورے زمر كي دي سره ددي نه چه ماقبل او مابعديي دواړه متحرك دي بياهم صله نه كيږي .

٤، كه دهاي ضمير ماقبل او مابعد دواړه ساكن وو يا ماقبل فقط ساكن وو يا مابعد يي فقط ساكن وو نو پدي دري صورتونو كي په هاي ضمير كي صله نه كيږي مثالونه يي لاندي ذكر دي (مِنْهُ الْمَا ء ، مِنْهُ اَيَتُ ُ) مگر په يوه كلمه كي (فِيْهِ مُهَاناً)ددي قاعدي څخه مستثني ده سره لدي چه ماقبل يي ساكن دي خو بياهم صله كيږي صله دي ته وايي چه حركت اوږد اداء كړل شي كه حركت ضمه وه دومره يي اوږد كړي چه وروسته ورنه واو ساكن جوړ شي او همدارنگه كه حركت يي كسره وه نو دومره يي اوږد كړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه يا ساکن تر جوړه شي او صله دوقف په صورت کي نه پيداکيږي بلکي دوصل په صورت کي کيږي .

لاندي کلماتوکي صله نه کيږي ځکه چه پدي کليماتوکي ها دنفس کليمي څخه د مَانَفْقَهُ سورے هود لَئِن لَم تَنْتَهِ دوه ځايه سورے شعراء کي او يو ځاي سورے مريم کي لَئِن لَم تَنْتَهِ

سورے علق کي فواکه سورے مومنون لاندي يو څوکليمات دي چه صورتً دهاي ضمير غوندي دي خو په اصل کي ها ضمير ندي بلکي دي ته هاي سکته وايي او دا هميشه ساکن دي هغه کلمات دادي : لَمْ يَتَسَنَهُ ، سورے البقره کي اِقْتَدِهُ ، په سورے انعام کي کِتَابِيَهُ دوه په سورے احاقه کي او همدارنګه يو ځاي مَالِيَه ُ راغلي دي سُلْطَنِيَهُ يو ځاي په سورے الحاقه کي او دوه ځايه حِسَابَهُ په سورت الحاقه کي مَاهِيَهُ په سورے القارعه کي چه داټول کليمات دي نهه ځايه راغلي دي

نهم فصل

په بيان دادغام کي

ادغام په لغت کي ادخال شيء في الشي ته ويل کيږي يعني يو شي په بل شي کي ننوستل او په اصطلاح کي دوه حروفونه په داسي ډول يو ځاي کول او لوستل چه يو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

سبب او مخرج په اعتبار سره ادغام په دري قسمه دي . (ادغام مثلين) (ادغام متجانسين) (ادغام متقاربين)

ادغام مثلين : ديته وايي چه دوهم مثل حروف يو په بل کي مدغم شي لکه : اذهب بکتابي .

ادغام متجانسين : ديته وايي چي ديو مخرج حروف يو په بل کي مدغم شي لکه :اذظلموا .

ادغام متقاربين : ديته وايي چه دوه قيب المخرج حروف يوپه بل کي مدغم شي لکه : من ربه .

دمدغم په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام صغير) ادغام کبير)

ادغام صغير ديته وايي چه مدغم حرف ساکن وي يعني دساکن حرف په متحرک حرف کي ادغام کيدل لکه : (اليکم مرسلون)

ادغام کبير ديته وايي چي مدغم حرف متحرک وي يعني مدغم او مدغم فيه دواړه متحرک وي امام حفص رحمه الله عليه دروايت مطابق ددي ادغام په ټول قرانکريم کي صرف پنځه مثالونه موندل کيږي .(اتحاجوني) (تامروني) (لاتامنا) (نعما) (مکني)

د اداء اوکيفيت په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام تام) او (ادغام ناقص)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادغام تام هغه ادغام ته وايي چي دمدغم حرف هيڅ يو صفت باقي پاتي نشي لکه : مِنْ لَّدُنه ، مِنْ رّ ّبِهِ .

ادغام ناقص :هغه ادغام ته ويل کيږي چه دمدغم حرف کوم صفت باقي پاتي شي لکه : مِنْ وَالٍ

دحکم په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام واجب) او (ادغام جائز)

په مثلين او متجانسين حروفو کي ادغام واجب دي اومتقاربين حروفوکي ادغام جايز دي ادغام مثلين کي صرف ادغام تام کيږي او ددي ادغام ١٤ صورتونه په قرانکريم کي موندل کيږي .

١،دبا ادغام په با کي لکه (اذهب بکتابي)

٢، دتا ادغام په تا کي لکه (فماربحت تجارتهم)

٣، ددال ادغام په دال کي لکه : (قددخلوا)

٤، دعين ادغام په عين کي لکه : (تسطع عليه)

٥، درا ادغام په را کي لکه ک (وذکرربک)

٦، دفاادغام په فا کي لکه : (فلايسرف في القتل)

٧، دکاف ادغام په کاف کي لکه : (يدرک کم الموت)

٨،دلام ادغام په لام کي لکه : (کلابل لاتکرمون)

٩، دميم ادغام په ميم کي لکه : (اليکم مرسلون)

١٠، دنون ادغام په نون کي لکه : (من نشاء)

١١، دواو ادغام په واو کي لکه : (عصوو)

١٢، دها ادغام په ها کي لکه : (يوجهه)

١٣، ديا ادغام په يا کي لکه : (لدي المرسلون

١٤، دذال ادغام په ذال کي لکه : (اذذهب)

دادغام متجانسين ټول ٧ صورتونه په قرانکريم کي راغلي دي چه شپږوکي تام ادغام کيږ ي او يو صورت کي ناقص ادغام کيږي په کوموصورتونوکي چي ادغام تام کيږي هغه په لاندي ډول دي :

١، دتاادغام په دال کي لکه : (اثقلت دعوالله)

٢، دتا ادغام په طا کي لکه : (وقالت طايفے)

٣، ددال ادغام په تا کي لکه : (قدتبين)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، دذال ادغام په ظا کي لکه : (ادظلموا)

٥، دثاادغام په ذال کي لکه : (یلهث ذالک)

٦، دبا ادغام په میم کي لکه : (ارکب معنا)

او په لاندي یو صورت کي ادغام ناقص کیږي

٧، دطا ادغام په تا کي لکه : (بسطت ، فرطت ، فرطتم ، احطت) داغام متقاربین چه لام تعریف په حروف شمسیه کي ادغام هم ورسره حساب کړي ټول ٨ صورتونه په قرانکریم کي موندل کیږي خو په ځلوصروتونو کي تام ادغام کیږي په دوه صورتونوکي ادغام ناقص کیږي او په یوصورت کي ادغام اختلافي کیږي او په یو صورت کي ادغام اختیاري کیږي . په لاندي صورتونوکي تام ادغام کیږي .

١، دلام تعریف ادغام په حروف شمسیه کي لکه : (الشمس)

٢، دنون ساکن او تنوین ادغام په لام کي لکه : (من ادنه ، هدًي لبني اسرائیل)

٣، دنون ساکن او تنوین ادغام په را کي لکه :(من ربه ، من ثمرے رزقاً)

٤، دلام ادغام په راکي لکه : (قل ربِ)

٥،دنون ساکن او تنوین ادغام په واو کي لکه : (من وال ، مغفرے ورحمے)

٦، دنون ساکن او تنوین ادغام په یا کي لکه : (من یقول ، نومئذٍ یَوَدُ)

٧، دنون ساکن او تنوین ادغام په میم کي لکه : (من ماءٍ مهینٍ ، دا ادغام اختلافي دي بعضي وایي چي دا غنه دنون دي او بعضي وایي چه داغنه دمیم دي .

٨، الم نخلقکم کي دکاف ادغام په کاف کي اختیاري دي یعني ادغام تام او ادغام ناقص دواړه جائز دي خو ادغام تام بهتر دي .

داغام موانع

دمثلین لپاره د ادغام مونع :

کله چي دوه هم مثله حروف سره جمع شي اول ساکن دوهم متحرک نو ادغام کول واجب دي مګر حروف مده خپل هم مثله کي ادغام نه کیږي لکه : في یوم ، الذي یوسوس ، ان الذین امنواوعملوا الصاحات ځکه چي دلته ثقل پیداکږي او ادغام دثقل لري کولو لپاره کیږي او بله وجه داده چي ادغام قریب المخرج حروفو کي کیږي دا دواړه حروف خپلوکي بعیدالمحرج دي ځکه اول حرف مده دي او دوهم متحرک دي او دریمه وجه داده چي که چیري ادغام وشي نو دحروف مده مدیت به ختم شي یعني دمثلین لپاره د ادغام موانع داده چي اول حرف به مده نه وي متجانسین لپاره لپاره د ادغام موانع په لاندي ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

كله چي دوه هم جنسه حروف جمع شي او ل ساكن دوهم متحرک نو ادغام واجب دي مګر حروف حلقي پخپل هم جنس كي ادغام نه كيږي لكه : فاصفح عنهم ، ځكه چي ثقل پيداكيږي متقارب لپاره دادغام موانع په لاندي ډول دي دلاه هم دمخكي غوندي حروف حلقي پخپل متقارب كي ادغام نه كيږي لكه : فسبحه . همدارنګه حروف حلقي په غير حلقي كي هم ادغام نه كيږي لكه : لاتزغ قلوبنا . او همدارنګه دلام هل او لام بل او لام فعل ادغام په نون كي نه كيږي لكه : هل ندلكم ، قلنا ، بل نقدف ، بلحق علي الباطل .

لسم فصل اجتماع ساكنين

اجتماع ساكنين څخه مقصد د دوو ساكن حروفو جمع كيدل دي او دا په دوه قسمه دي (علي حده) او (علي غيرحده)

۱، اجتماع ساكنين علي حده ديته وايي چه دوه ساكن حروف سره جمع شي پداسي شان چه او حرف يي مده وي او دواړه په يوه كلمه كي وي لكه : الئن ، دابے ددي حكم دادي چي اول ساكن پخپل حال پاتي كيږي هيڅ تغير پكي نه راځي دوقف او وصل په دواړو حالتونوكي يوشانتي لوستل كيږي .

۲، اجتماع ساكنين علي غيرحده :

ديته وايي چه دعلي حده د دوو شرطو څخه يو يا دواړه شرطونه پكي موجود نه وي چه ددي دري صورتونه جوړيږي .

۱، دواړه ساكن حروف په يوه كلمه كي وي خو اول ساكن حرف مده نه وي لكه : القدرالعسر وغيره ددي حكم دادي چه دوقف په حالت كي دواړه ساكن حروف په حال باقي پاتي كيږي او په وصل كي دوهم ساكن باندي كسره راځي او داجتماع ساكنين صرف دوقف په حالت وي .

۲، دمخكني صورت برعكس يعني اول ساكن حرف وي خودواړه په يوه كلمه كي نه وي لكه : قالا الحمد ، في الارض ، قالوا الئن ، دا په اصل كي په قالاالحمد ، في الارض ، قالوا الئن وو .

ددي حكه دادي چه په لوستلوكي اول ساكن حرف حذف كيږي اوكه وقف ورباندي وشي بيا په خپل حال پاتي كيږئ ځكه چه بيا اجتماع ساكنين صورت نه نيسي .

۳،دريم قسم دادي چي اواړه شرطونه موجودنه وي يعني اول ساكن نه حرف مده وي او نه په يوه كلمه كي وي لكه :قل الحق ، قل الحمد ، قديرالذي ، ددي حكم دادي چي دو باندي ضمه راځي او دوو باندي فتحه راځي په كومو باندي چي ضمه راځي هغه دادي (چه اول ساكن ميم جمع وي لكه : انتم العلون عليكم الصيام) ۲ (چه اول ساكن هغه واو لين نوي چه دجمع لپاره وي لكه دعوالله رءو العذاب ، چه په لصل كي دعو او رء و وو او په كومو باندي چه فتحه رځي دادي ۱(چه اول ساكن د من جاره نون وي لكه : من الناس ، من الله ، ۲(چه اول ساكن د الم ميم وي چه دسورت ال عمران په سركي راغلي كلچه لفظ الله سره وصل شي لكه : الم الله

دترتيل دوهم جزء معرفے الوقوف

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library